

Rolnummer 5765
Arrest nr. 171/2014 van 27 november 2014

A R R E S T

In zake: de prejudiciële vraag betreffende artikel 70 van het Wetboek der successierechten, in samenhang gelezen met artikel 7 van hetzelfde Wetboek, gesteld door de Rechtbank van eerste aanleg te Luik.

Het Grondwettelijk Hof,

samengesteld uit de voorzitters J. Spreutels en A. Alen, en de rechters E. De Groot, L. Lavrysen, J.-P. Moerman, F. Daoût en T. Giet, bijgestaan door de griffier P.-Y. Dutilleux, onder voorzitterschap van voorzitter J. Spreutels,

wijst na beraad het volgende arrest :

*

* *

I. *Onderwerp van de prejudiciële vraag en rechtspleging*

Bij vonnis van 3 december 2013 in zake Suzanne Beaujean en Ingrid Beaujean tegen de Belgische Staat, waarvan de expeditie ter griffie van het Hof is ingekomen op 9 december 2013, heeft de Rechtbank van eerste aanleg te Luik de volgende prejudiciële vraag gesteld :

« Schendt artikel 70 van het Wetboek der successierechten, in samenhang gelezen met artikel 7 van hetzelfde Wetboek, de artikelen 10, 11 en 16 van de Grondwet, in zoverre het een discriminatie teweegbrengt door de erfgenamen die opkomen met bijzondere legatarissen en de erfgenamen die opkomen met een begunstigde van schenkingen van roerende goederen op identieke wijze te behandelen, terwijl, in het eerste geval, de bijzondere legataris de afgifte van zijn legaat moet aanvragen, waardoor de erfgenamen zich vooraf ervan kunnen vergewissen dat de successierechten door de legataris zijn betaald, terwijl, in het tweede geval, de begunstigde van de schenkingen van roerende goederen de roerende goederen rechtstreeks verkrijgt uit handen van de toekomstige erflater, tijdens zijn leven, vóór het opvallen van de nalatenschap, zonder de medewerking noch de instemming van de erfgenamen, die mogelijk niet op de hoogte zijn van het bestaan ervan en zich dus op geen enkele wijze ervan kunnen vergewissen dat de successierechten daadwerkelijk zijn betaald ? ».

Memories zijn ingediend door :

- Suzanne Beaujean, bijgestaan en vertegenwoordigd door Mr. A. Detilleux en Mr. B. Maquet, advocaten bij de balie te Luik;
- de Waalse Regering, bijgestaan en vertegenwoordigd door Mr. M.-P. Donea, advocaat bij de balie te Brussel;
- de Ministerraad, bijgestaan en vertegenwoordigd door Mr. J. Fekenne, advocaat bij de balie te Luik.

Bij beschikking van 17 september 2014 heeft het Hof, na de rechters-verslaggevers J.-P. Moerman en E. De Groot te hebben gehoord, beslist dat de zaak in staat van wijzen is, dat geen terechtzitting zal worden gehouden, tenzij een partij binnen zeven dagen na ontvangst van de kennisgeving van die beschikking een verzoek heeft ingediend om te worden gehoord, en dat, behoudens zulk een verzoek, de debatten zullen worden gesloten op 8 oktober 2014 en de zaak in beraad zal worden genomen.

Aangezien geen enkel verzoek tot terechtzitting werd ingediend, is de zaak op 8 oktober 2014 in beraad genomen.

De bepalingen van de bijzondere wet van 6 januari 1989 op het Grondwettelijk Hof met betrekking tot de rechtspleging en het gebruik van de talen werden toegepast.

II. *De feiten van het geding en de rechtspleging in het bodemgeschil*

De twee verzoeksters voor de verwijzende rechter zijn de dochters van de erflater. Gedurende de drie jaren die aan zijn overlijden voorafgingen, heeft die laatstgenoemde een deel van zijn roerend vermogen geschonken aan ieder van hen, enerzijds, en aan een derde persoon, anderzijds. Die derde persoon is door de erflater in een authentiek testament aangewezen als de algemene legataris.

Op grond van artikel 70 van het Wetboek der successierechten vordert de Belgische Staat van de twee verzoeksters de betaling van de door de derde persoon verschuldigde successierechten, wegens de schenkingen die hij heeft ontvangen en die met toepassing van artikel 7 van het Wetboek der successierechten worden gelijkgesteld met een legaat.

De verwijzende rechter merkt op dat het Hof, in zijn arrest nr. 162/2011, heeft geoordeeld dat artikel 70 van het Wetboek der successierechten, in samenhang gelezen met artikel 8 van hetzelfde Wetboek, de artikelen 10, 11 en 16 van de Grondwet schendt, in zoverre het erin voorziet dat de erfgenamen, algemene legatarissen en begiftigden in de nalatenschap van een rijksinwoner samen aansprakelijk zijn, ieder in verhouding tot zijn erfdeel, voor de gezamenlijke rechten en interessen verschuldigd door de legatarissen en begiftigden onder algemene titel of onder bijzondere titel, zelfs wanneer de eerstgenoemden niet de mogelijkheid hebben gehad zich ervan te vergewissen dat de laatstgenoemden de rechten en interessen zullen betalen die zij verschuldigd zijn.

Hij stelt overigens vast dat, te dezen, de verzoeksters geen voorafgaande toestemming hebben kunnen geven, noch zich hebben kunnen vergewissen van de betaling van de successierechten door de derde persoon, en dat zij niet op de hoogte waren van het bestaan van de schenkingen, noch van de identiteit van de begunstigde ervan. Zij hebben daarvan pas kennis genomen bij de vereffening van de nalatenschap. Zij konden zich dus onmogelijk ervan vergewissen dat de begunstigde de successierechten correct zou betalen.

Na te hebben vastgesteld dat, in tegenstelling tot het arrest nr. 162/2011, de te dezen relevante grondwettigheidsvraag betrekking heeft op artikel 70, in samenhang gelezen met artikel 7, van het Wetboek der successierechten, acht de verwijzende rechter het nodig de hiervoor weergegeven prejudiciële vraag te stellen.

III. *In rechte*

- A -

A.1. Een van de verzoekende partijen voor de verwijzende rechter voert in de eerste plaats aan dat de erfgenamen die met bijzondere legatarissen opkomen, zich in een andere situatie bevinden dan de erfgenamen die opkomen met de begunstigten van schenkingen van roerende goederen, vermits de eerstgenoemden de afgifte van hun legaat moeten aanvragen, waardoor de erfgenamen zich kunnen vergewissen van de betaling van de successierechten, terwijl de laatstgenoemden de schenking rechtstreeks verkrijgen uit handen van de erflater, zonder dat de erfgenamen daarover noodzakelijkerwijs worden geïnformeerd en zich kunnen vergewissen van de daadwerkelijke betaling van de successierechten.

Die partij is van mening dat de identieke behandeling van die twee categorieën van personen niet berust op een objectief criterium en niet redelijk is verantwoord. Zij is van mening dat de lering van het arrest nr. 162/2011 eveneens leidt tot een dergelijke vaststelling en merkt op dat de wetgever artikel 70 van het Wetboek der successierechten heeft aangepast aan de in dat arrest afgekeurde hypothese.

A.2.1. De Ministerraad wijst vooraf op de niet-ontvankelijkheid van de prejudiciële vraag. Hij is immers van mening dat, te dezen, de derde persoon die gedurende de laatste drie jaren vóór het overlijden van de erflater schenkingen heeft genoten, krachtens diens testament zijn algemene legataris is geworden. Hij is van mening dat, aangezien de hoedanigheid van erfgenaam wordt beoordeeld op de dag van het overlijden, zijn hoedanigheid van algemene legataris voorrang heeft op de hoedanigheid van legataris onder bijzondere titel die die derde persoon kon hebben, krachtens artikel 7 van het Wetboek der successierechten.

In zoverre de prejudiciële vraag die persoon kwalificeert als een bijzondere legataris op wie de in artikel 70, tweede lid, van het Wetboek der successierechten vervatte regel van toepassing zou zijn, is de Ministerraad van mening dat de verwijzende rechter zich vergist wat de werkelijke hoedanigheid van die persoon betreft. Volgens die partij is de vraag derhalve niet relevant.

A.2.2. In ondergeschikte orde merkt de Ministerraad op dat de in het geding zijnde bepaling ertoe strekt te voorkomen dat de rechten van de Schatkist worden benadeeld bij de afgifte van een legaat aan een legataris onder bijzondere of algemene titel die zou nalaten de successierechten te betalen, en dat een dergelijk doel als zijnde van algemeen belang kan worden beschouwd.

A.2.3. De Ministerraad onderstreept overigens dat de erfgenaam van wie de Staat de betaling vordert van de rechten en interesten die een legataris onder bijzondere of algemene titel verschuldigd is, een persoonlijke en rechtstreekse verplichting heeft, maar beschikt over een rechtsmiddel tot vrijwaring tegen die legataris. Voorts is hij van mening dat, zonder de in het geding zijnde bepaling, artikel 7 van het Wetboek der successierechten veel minder effectief zou zijn.

A.2.4. De Ministerraad is overigens van mening dat het Hof, in zijn arrest nr. 162/2011, heeft aanvaard dat de in het geding zijnde bepaling verantwoord was om fraude te voorkomen, maar dat zij, in het aan het Hof voorgelegde bijzondere geval, in strijd was met het gelijkheids- en niet-discriminatiebeginsel. Volgens die partij zou het arrest nr. 162/2011 niet zo kunnen worden geïnterpreteerd dat het ertoe verplicht dezelfde redenering te volgen voor alle andere door het Wetboek der successierechten ingevoerde ficties dan die waarin artikel 8 van dat Wetboek voorziet.

De Ministerraad merkt op dat de in artikel 7 van het Wetboek beoogde fraude geen betrekking heeft op een overeenkomst waarvan de gevolgen zich voordoen bij het overlijden, zoals in het in artikel 8 van het Wetboek beoogde geval. Hij is van mening dat de onderhavige situatie gelijkstellen met die welke aanleiding heeft gegeven tot het arrest nr. 162/2011, zou neerkomen op de ontkenning van het recht van de overledene om schenkingen uit te voeren. Hij herinnert in dat verband ook eraan dat op het ogenblik van de schenking geen enkel successierecht verschuldigd is.

A.2.5. De Ministerraad preciseert in dat verband dat de twee verzoeksters voor de verwijzende rechter werden ingelicht over de hoedanigheid van begiftigde van de derde persoon, vermits de aangiften van nalatenschap dat vermelden, en dat zij dus in staat waren de nalatenschap met kennis van zaken te aanvaarden of ervan af te zien. Die partij merkt op dat de onderhavige situatie dus fundamenteel verschilt van die welke aanleiding heeft gegeven tot het arrest nr. 162/2011.

Zelfs in de veronderstelling dat de erfgenamen in het ongewisse waren, is hij van mening dat het eigen recht van de erfgenamen beschermd is door middel van de bescherming van de reserve en de inkorting van de schenkingen. Volgens de Ministerraad hebben de erfgenamen op het ogenblik van de schenking slechts een eventueel recht, zodat zij niet op voet van gelijkheid kunnen worden geplaatst met de begunstigde van een bepaling waarvan de gevolgen zich voordoen bij het overlijden. De Ministerraad is ook van mening dat de gelijke behandeling van de vermoedelijke erfgenamen en de erfgenamen op de dag van het overlijden leidt tot een miskennis van het beginsel van de verwerving van eigendom, zoals geregeld in het burgerlijk recht, en van de bescherming van de erfgenamen in de erfrechtelijke reserve.

Daarnaast wijst hij erop dat het nettoactief van de nalatenschap het mogelijk maakte alle successierechten te betalen, met inbegrip van die welke door de derde verschuldigd zijn en dat de verzaking zonder meer aan de nalatenschap de twee erfgenamen zou hebben ontlast van elke verplichting.

De Ministerraad onderstreept voorts dat, op het ogenblik van de schenking aan de derde persoon, het vermogen van de erflater het hem mogelijk zou hebben gemaakt de door die derde verschuldigde registratierechten te betalen, zodat het uitstellen van de betaling van de rechten tot het ogenblik van het overlijden van de erflater een keuze is van die laatstgenoemde en van de begiftigde. Hij merkt in dat verband op dat een vaststelling van ongrondwettigheid zou leiden tot een andere discriminatie ten opzichte van de schenkers (en hun rechthebbenden) die de belasting op het ogenblik van de schenking zouden hebben betaald.

A.2.6. De Ministerraad herinnert eveneens eraan dat, op grond van artikel 108 van het Wetboek der successierechten, alle waarden waarvan de erflater de eigenaar is geweest in de loop van de drie jaren vóór zijn overlijden, tot het bewijs van het tegendeel worden geacht deel te hebben uitgemaakt van zijn nalatenschap. Volgens die partij vloeit hieruit voort dat, indien het bewijs van de schenkingen niet wordt geleverd, de in het

geding zijnde goederen voor de erfgenamen belast zullen blijven op grond van artikel 108 van het Wetboek der successierechten, zonder dat artikel 70, tweede lid, van hetzelfde Wetboek meetelt, hetgeen de onderhavige situatie eveneens onderscheidt van die welke aanleiding heeft gegeven tot het arrest nr. 162/2011.

De Ministerraad onderstreept ook dat, zodra is bewezen dat de goederen zijn geschonken aan een derde persoon, die niet solvabel is, bij ontstentenis van de in het geding zijnde bepaling, een algemene erfgenaam of legataris eenvoudigweg zou kunnen ontsnappen aan de betaling van de belasting. Hij merkt in dat verband op dat de wetgever heeft geoordeeld dat het een keuze van de erflater is om de wegens de aan een derde gedane schenkingen verschuldigde belasting te laten dragen door de erfgenamen.

A.2.7. De Ministerraad preciseert voorts dat artikel 7 van het Wetboek schenkingen beoogt die de beperkte registratie kunnen genieten wanneer de partijen beslissen om de registratiewet in acht te nemen.

A.2.8. De Ministerraad onderstreept eveneens dat de schenking een overeenkomst is onder levenden, terwijl het legaat een eenzijdige bepaling bij overlijden is, zodat het logisch is dat de schenking wordt onderzocht via de fictie van artikel 7 van het Wetboek en dat het legaat wordt benaderd door middel van artikel 2 van het Wetboek. De schenking heeft geen enkel burgerrechtelijk of vermogensrechtelijk gevolg bij het overlijden van de schenker.

Die partij acht het logisch om de eventuele discriminatie te doen steunen op de mogelijkheid om de nalatenschap met kennis van zaken te aanvaarden. Zij wijst erop dat, indien de overledene een som geld heeft willen schenken zonder zich ervan te vergewissen dat de registratierechten door hem of door de begiftigde zullen worden betaald, het niet discriminerend is die betaling te vorderen van de erfgenamen die de nalatenschap met kennis van zaken hebben aanvaard, vermits zij de vermenging van het vermogen van de overledene en het hunne hebben aanvaard.

A.2.9. De Ministerraad is voorts van mening dat, indien artikel 70, tweede lid, te dezen ongrondwettig zou moeten worden bevonden, terwijl de erfgenaam beschermd is door zijn reserve en door de vrijwillige aanbieding ter registratie van de schenkingsakte vóór het openvallen van de nalatenschap, de fiscus niet meer over een wettelijk middel zou beschikken om de enige bekende schuldenaars ertoe te verplichten de successierechten te betalen.

A.3.1. De Waalse Regering merkt in de eerste plaats op dat de prejudiciële vraag niet nuttig is voor het oplossen van het geschil, vermits de derde persoon de algemene legataris van de erflater is, terwijl de in het geding zijnde bepaling alleen van toepassing is in aanwezigheid van legatarissen of begiftigden onder algemene of bijzondere titel.

A.3.2. Voor het overige vraagt de Waalse Regering zich af op welke bepaling de verklaring, in het arrest nr. 162/2011 van het Hof, volgens welke de erfgenaam zich kan vergewissen van de betaling van de successierechten door de legataris onder bijzondere of algemene titel, steunt. Zij is van mening dat het retentierecht niet de grondslag kan zijn van de mogelijkheid die aan de erfgenaam wordt gelaten om de afgifte van het legaat uit te stellen zolang de successierechten niet zijn betaald door de legataris om reden dat, op dat ogenblik, de erfgenaam niet de schuldeiser van de legataris is en dat pas zou worden indien hij in zijn plaats de op het legaat verschuldigde successierechten zou hebben betaald. De Waalse Regering is eveneens van mening dat de erfgenaam geen bewarend beslag zou kunnen leggen op het goed dat het voorwerp van het legaat uitmaakt.

De Waalse Regering leidt hieruit af dat, zoals de erfgenaam die opkomt met een begiftigde, gelijkgesteld met een legataris, de erfgenaam die opkomt met een legataris niet in staat is zich te wapenen tegen de toepassing van artikel 70, tweede lid, van het Wetboek der successierechten, zodat die erfgenamen zich bevinden in een identieke situatie en het bijgevolg verantwoord is dat zij op dezelfde manier worden behandeld. Die partij besluit hieruit dat het onderzoek van de vraag niet verder moet worden vervolgd.

A.3.3. Voor het overige wijst de Waalse Regering nog op de relevantie van de in het geding zijnde bepaling in het licht van het nagestreefde doel, dat erin bestaat de invordering van de successierechten te verzekeren. Zij onderstreept overigens dat de eventuele inhouding aan de bron van de successierechten, die aan de verzekeraars zou kunnen worden opgelegd in de in artikel 8 van het Wetboek beoogde hypothesen, niet kan worden omgezet naar de schenkingen, bedoeld in artikel 7 van het Wetboek, tenzij ertoe wordt verplicht die schenkingen te registreren.

- B -

B.1.1. Aan het Hof wordt een vraag gesteld over de bestaanbaarheid van artikel 70 van het Wetboek der successierechten, gelezen in samenhang met artikel 7 ervan, met de artikelen 10, 11 en 16 van de Grondwet.

B.1.2. De artikelen 7 en 70 van het Wetboek der successierechten bepalen :

« Art. 7. De goederen, waarover, naar het door het bestuur geleverd bewijs, de afgestorvene kosteloos beschikte gedurende de drie jaar vóór zijn overlijden, worden geacht deel uit te maken van zijn nalatenschap, indien de bevoordeling niet onderworpen werd aan het registratierecht gevestigd voor de schenkingen, behoudens verhaal van de erfgenamen of legatarissen op de begiftigde voor de wegens die goederen gekweten successierechten.

Wanneer er door het bestuur of door de erfgenamen en legatarissen bewezen wordt dat de bevoordeling een bepaalde persoon gold, wordt deze voor legataris van de geschonken zaak gehouden ».

« Art. 70. De erfgenamen, legatarissen en begiftigden zijn tegenover de Staat aansprakelijk voor de rechten van successie of van overgang bij het overlijden en voor de interesten, ieder voor het door hem verkregene.

Bovendien, zijn de erfgenamen, algemene legatarissen en begiftigden in de nalatenschap van een Rijksinwoner samen aansprakelijk, ieder in verhouding van zijn erfdeel, voor de gezamenlijke rechten en interesten verschuldigd door de legatarissen en begiftigden onder algemene titel of onder bijzondere titel. Deze regel is niet van toepassing op de rechten en interesten verschuldigd op de in artikel 37 voorziene nieuwe aangiften, wanneer het op hen niet berust deze aangiften in te leveren. Hij is evenmin van toepassing op de rechten en interesten verschuldigd op een verkrijging die door artikel 8 met een legaat wordt gelijkgesteld ».

B.2. Aan het Hof wordt een vraag gesteld over de identieke behandeling die bij artikel 70, tweede lid, in samenhang gelezen met artikel 7, van het Wetboek der successierechten, wordt opgelegd aan de erfgenamen, algemene legatarissen en begiftigden in de nalatenschap van een rijksinwoner, waarbij zij, ieder in verhouding tot hun erfdeel, de door de legatarissen of begiftigden onder algemene of bijzondere titel verschuldigde successierechten dienen te betalen, zonder een onderscheid te maken naargelang zij opkomen met een legataris onder bijzondere titel aan wie het legaat moet worden afgegeven en waarbij het bijgevolg mogelijk is zich ervan te vergewissen dat hij de successierechten zal betalen, of met de begunstigde van een schenking van roerende goederen, die de schenking rechtstreeks verkrijgt uit handen van de erflater zonder het optreden van de erfgenamen, algemene

legatarissen en begiftigden die dus niet in staat zijn zich te vergewissen van de betaling van de successierechten die verschuldigd zijn wegens die schenking, gelijkgesteld met een legaat op grond van artikel 7 van het Wetboek der successierechten.

B.3.1. De Ministerraad en de Waalse Regering zijn van mening dat de prejudiciële vraag niet relevant is voor het oplossen van het voor de verwijzende rechter hangende geschil. Zij voeren aan dat dat geschil betrekking heeft op twee erfgenamen die ertoe verplicht zijn de successierechten te betalen die verschuldigd zijn wegens schenkingen door de erflater in de loop van de drie jaren vóór zijn overlijden, die niet aan het registratierecht werden onderworpen. Uit de verwijzingsbeslissing blijkt dat de begunstigde van die schenkingen eveneens, bij testament, is aangewezen als algemene legataris van de erflater.

De Ministerraad en de Waalse Regering leiden hieruit af dat de twee wettelijke erfgenamen opkomen met de algemene legataris van de erflater en dat artikel 70, tweede lid, van het Wetboek der successierechten derhalve niet van toepassing kan zijn op die erfgenamen.

B.3.2. Op grond van artikel 70, eerste lid, van het Wetboek der successierechten betalen de erfgenamen, legatarissen en begiftigden de successierechten, ieder voor hetgeen hem betreft. Artikel 70, tweede lid, van hetzelfde Wetboek bepaalt daarnaast dat de erfgenamen, algemene legatarissen en begiftigden in de nalatenschap van een rijksinwoner, onverminderd de uitzonderingen waarin dat lid voorziet, samen, ieder in verhouding tot zijn erfdeel, gehouden zijn tot de gezamenlijke rechten en interessen die verschuldigd zijn door de legatarissen en begiftigden onder algemene titel of onder bijzondere titel.

B.4. Vermits, zoals in B.3.1 is vermeld, de successierechten die, met toepassing van artikel 7 van het Wetboek der successierechten, verschuldigd zijn wegens schenkingen ten behoeve van de persoon die de algemene legataris van de erflater is geworden, op grond van artikel 70, tweede lid, van het Wetboek der successierechten niet kunnen worden gevorderd van de wettelijke erfgenamen, dient de zaak te worden teruggezonden naar de verwijzende rechter opdat hij kan bepalen of artikel 70, tweede lid, van het Wetboek der successierechten wel degelijk van toepassing is op het voor hem hangende geschil.

Om die redenen,

het Hof

zendt de zaak terug naar de verwijzende rechter.

Aldus gewezen in het Frans en het Nederlands, overeenkomstig artikel 65 van de bijzondere wet van 6 januari 1989 op het Grondwettelijk Hof, op 27 november 2014.

De griffier,

De voorzitter,

P.-Y. Dutilleux

J. Spreutels